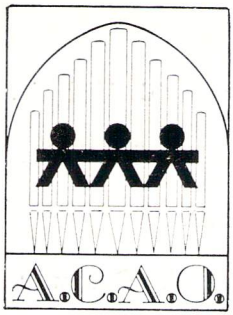

ASSOCIACIÓ CABANILLES
D'AMICS DE L'ORGUE

ORGUES DEL PAÍS VALENCIÀ

IX

ORGUE DE LLÍRIA

JULIOL 1980

ORGUES DEL PAÍS VALENCIÀ

I. Orgue del Col·legi Sant Josep dels Jesuïtes de València.

II. Orgue de la Parròquia del Sant Àngel Custodi de València.

III. Orgue de Borriana, s. XVIII (Documents).

IV. Orgue de l'església del Temple de València (Documents).

V. Orgue de Crevillent (Alacant).

VI. Orgue de Morella (Castelló).

VII. Orgue de Vila-real (Castelló).

VII. Orgue de Vila-real (Castelló).

VIII. Orgue de la Seu de València.

El proper número estarà dedicat a l'orgue de Forcall (Castelló)

Amb la col·laboració de l'Excma. Diputació de València.

PRESENTACIÓ

En el nostre pelegritnatge pels pobles valencians, tot cercant dades sobre els orgues i organistes, treball fonamental per tal de confeccionar, quan toque, la nostra història «real» de la música valenciana, hem arribat a Llíria, Ciutat de la Música. *Es la ferma personalitat musical d'aquesta ciutat que ens imposa en haver-se plantejat la Junta directiva d'ACAO la preparació d'aquesta monografia, cridar l'atenció de tot el poble i especialment dels responsables musicals i parroquials, sobre el lloc que deu d'ocupar l'orgue a una ciutat com Llíria, d'una vitalitat musical tan extraordinària.*

Malgrat la penúria documental a causa de la crema dels arxius de la Parròquia i de l'Ajuntament de Llíria, de bell nou hem tingut la sort de trobar la persona ideal per fer aquest treball. Mossén Miquel Alonso Tomàs, fill de Llíria, ha recollit, a tot al llarg de la seua dilatada vida musical, àdhuc facilitat-nos unes velles diapositives per D. Domingo Uriel (†) de les quals hem pogut extraure els grabats que oferim en aquestes pàgines on podem admirar el magnífic retaure barroc i el vell orgue de Joseph Gómez en el lateral dret, amb la seua esvelta trompeteria horitzontal (de batalla) tan típica dels orgues espanyols i portuguesos en els segles XVII *y* XVIII. *L'autor d'aquest treball ha desenvolupat la seua labor sacerdotal i musical en distintes parròquies, estant actualment al servei de la parròquia de Sant Valero de la ciutat de València, tot mantenint-hi sempre un equilibri entre els seus deures pastorals i les seues inquietudts musicals esmerçades sobretot al servei religiós, ha centrar la seua creativitat en l'enriqueiment del repertori religiós amb les noves perspectives i necessitats pastorals marcades pel Concili Vaticà II. La seua producció musical ultrapassa àmpliament la centena d'obres, amb diverses misses, psalms responsarials, trisagis, etc., destacant-hi el Te Deum a 3 veus iguals, compost en 1974 per celebrar la canonització de Santa Teresa Jornet, fundadora de les Gens. dels vellets desemparat i estrenat en la casa generalícia de l'esmentada congregació a la ciutat de València. Totes aquestes obres hom ha estimat convenient de recopilar-les degudament en un gros volum, tot formant part d'eixa gran collecció d'obres de músics valencians que tan abnegadament esta duent a terme el P. Tena, S. J., i que es guarda a l'Ajuntament de València.*

Amb aquest estudi a l'entorn dels orgues de Llíria apreciem el seu interés per la nostra història musical, car dóna així una mostra més de la seua àmplia formació i sensibilitat, com a bon deixeble que ha estat d'altres excellents músics valencians, entre els quals convé de destacar D. Eduard Soler, D. Vicent Garcia Julve y D. Joaquim Piedra, a qui substituí no poques vegades, ja durant els seus anys d'estudis, en la direcció de la Schola Cantorum del Seminari de València pels volts dels anys cinquanta.

Llàstima que les nostres parròquies no compten més sovint amb aquests organistes ben formats, els quals, amb la seua labor constant i eficaç ens oferirien eixa litúrgia musicalment equilibrada i digna, aspecte una mica desacurat últimament en la nostra diòcesi.

Llíria palesa una vegada més la situació anormal per la qual travessa l'orgue al País Valencià, a causa principalment dels resultats de l'última guerra i també de la poca atenció i manca d'orientació posterior. Açò esdevé particularment greu en el nostre cas car, si bé generalment els pobles han anat substituint amb nous orgues els desapareguts en la guerra, àdhuc en algun cas en concret com Sueca i Vila-real tenen ja dos orgues, fet que mereix ser destacat, encara resten grans ciutats com Alzira, Gandia, Cullera, Utiel, Sagunt i Llíria entre altres, que encara arrosseguen eixe buit musical.

El títol que ostenta Llíria «Ciutat de la Música», li confereix a aquest problema una dimensió que trascendeix el seu àmbit purament local o parroquial. Llíria és la nostra ciutat de la música, la ciutat de la música de tots els valencians; és per això que per a nosaltres no és un poble més mancat d'orgue; aquesta responsabilitat recau un poc sobre tots, cal que autoritats i entitats valencianes hi paren esment, a més a més de les estatals, a fi de subsanar-ne aquesta deficiència.

Hui per hui, Llíria és el nostre auditori, l'auditori musical valencià, i això ben bé que ho han demostrat els darrers esdeveniments musicals. Eixes grans orquestres de tot arreu que han actuat a Llíria en les mateixes condicions que podien fer-ho a Madrid i a Barcelona, calia i cal que troben també el gran orgue de concert del Teatre Reial o del Palau de la Música Catalana.

Si és cert que la Caixa d'Estalvis de València i aquesta Associació Cabanilles d'Amics de l'Orgue, posseixen sengles orgues portàtils, molt adients sobretot per a música barroca els quals cobreixen algunes necessitats musicals, les parròquies i els auditoris de les bandes de música de Llíria cal que tinguen llur gran orgue propi d'acord amb les necessitas musicals i el prestigi que Llíria confereix no sols als seus fills ans a tots els valencians.

EN VICENT ROS,

President d'ACAO

L'ORGUE DE LLÍRIA

Historiar l'orgue de Llíria exigeix, necessàriament, fer allusió a aquesta ciutat i, més en concret, a la seua singular història musical. Es per això que dividirem la present monografia en tres apartats: 1) La ciutat de Llíria; 2) Llíria, ciutat de la música, i 3) "Notícies sobre l'orgue de Llíria".

I. La ciutat de Llíria

Llíria és una ciutat de la província de València que compta actualment amb uns quinze mil habitants situada al N. O. del Cap i Casal, del qual dista 26 kmts., i a 70 mts. d'altura per sobre del nivell de la mar.

Com diu el cronista En Lluís Martí Ferrando, Llíria és una de les ciutats més antigues famoses i fonamentals de l'Antic Regne de València; és l'antiga Edeta Ibèrica —la Gran Edeta— bressol i seu d'una esclarida monarquia ibèrica i capital de la vastíssima regió de l'Edetània que s'estenia des de l'Ebre fins el Segura i la jurisdicció i domini del qual abraçava ciutats tan remarcables com l'heroica Sagunt i l'inclita València que s'alçà més tard amb l'hegemonia i s'anomenà "Valentia Edetanorum".

Destruïda la Gran Edeta per Sertori l'any 76 a. C., fou reemplaçada per una altra ciutat edificada al pla —la romana Laurona— que en temps d'August obtingué el títol d'"Oppidum civium romanorum" fruint del dret dels romans i essent ciutat lliure, centre d'una refinada y distingidíssima cultura llatina.

Acabada la dominació musulmana, en què també hi aconseguí un lloc preeminent, especialment al camp de l'art, així com a les ciències i a les lletres, el rei En Jaume I la va conquerir a les acaballes de l'any 1238, tot restant unida a la Corona com "vila reial" fins que Felip V, el 1707, creà el Ducat de Llíria, amb títol de "Grandeza de España de Primera Clase", entroncat més tard amb el Ducat d'Alba.

El títol de CIUTAT que avui ostenta li fou atorgat per Reial Decret de 15 de maig de 1807, a causa de la seua importància històrica, del remarcable apujament de la seua població i del constant progrés en l'agricultura, la indústria i el comerç.

Unes breus línies no són suficients per contar les seues grandeses. Llíria fou açò i molt més. Si tanta fama, però, li van donar els seus vins, que ja en l'antiguitat Plini els lloava tot comparant-los amb els millors de Roma, si tant de renom li donaren els seus fills illustres, com Marc Corneli Nigrí, general de l'emperador Domicià i rival de

de Trajano en la seua elevació al tron de l'imperi romà, i si tanta populiaritat va conquerir en altres aspectes com en la seua tan celebrada Fira de Sant Miquel, no hi ha cap mena de dubte que en allò que més llueix la molt illlustre Ciutat de Llíria, és en l'art musical.

II. "LLÍRIA, CIUTAT DE LA MÚSICA"

Sí, avui, Llíria és coneguda a tot arreu com "la ciutat de la música". Quan hom arriba a aquesta població a través d'algun dels principals accesos, pot llegir-hi en lletres grans: LLÍRIA, CIUTAT DE LA MÚSICA. Aquest sobrenom l'han conquerit, principalment, les seues dues bandes de música —Unió Musical i Primitiva—, les quals, entre altres guardons obtinguts, el 1962 i el 1966, respectivament, aconseguiren de proclamar-se campions dels món en el concurs mundial de Kerkrade (Holanda). Totes dues han recorregut Espanya i quasibé tota Europa en diverses ocasions. I una d'elles, La Unió Musical, va efectuar una gira pels Estats Units d'Amèrica, el desembre de 1978, actuant-hi, entre altres, en les ciutats de Nova York, Washington i Filadèlfia.

Tot és música a Llíria. El seu nom ja és música. I si açò no bastava, no fa molt es va crear al si de la Unió Musical la societat d'amics de les grans orquestres simfòniques (S.A.G.O.S.), la qual s'ha proposat i ha aconseguit que Llíria esdevinga auditori internacional. D'un poc de temps ençà hi han desfilat ja les millors orquestres del món: la Simfònica de Viena, la Nacional Hongaresa, la de l'estat d'Utah (EE. UU.), la Simfònica de Londres, la Filarmònica de Moscú, la Simfònica de Berlín, la Filarmònica d'Israel, la Nacional de l'URSS, i la Royal Philarmònica de Londres, tot això sense haver-hi comptat les de RTVE i Nacional d'Espanya.

Es per això que el 18 de setembre de 1979, vespre del concert de la Filarmònica d'Israel, D. Enric de la Hoz y Díaz, comissari nacional que va ser de la música a Espanya, afirmava a una conferència: "Llíria, a causa d'aquest esdeveniment musical i d'altres semblants que en ella s'han celebrat, pot vanar-se per essència, pressència i potència la CIUTAT DE LA MÚSICA".

Però la música a Llíria no és d'avui ni d'ahir, sinó de sempre; i "de sempre" vol dir des de que Llíria és Llíria. D'aquesta manera en les excavacions efectuades per S.I.P. de València des de 1933 al solar de l'antiga Edeta, hom hi ha extret a la llum una riquíssima col·lecció de ceràmica pintada, la més important sèrie de documents gràfics que hom posseix per al coneixement de la vida i costums del poble iber, en la qual ja apareix, i repetides vegades, els primers músics llirians tocant la flauta (senzilla i doble), la tuba i el sistre.

De llavors —fa més o menys 2.500 anys— ençà dels nostres dies, tot passant per les distintes èpoques que s'han succeït, la cultura musical va passar de pares a fills, enriquida constantment mercés als

contactes tinguts amb altres gents vingudes de fora o gràcies a les eixides efectuades pels nadius a altres indrets, més o menys lunyans. Així ho demostren els fets. I si no vejam el nostre cas concret: quan comença la generalització de l'orgue arreu de les principals esglésies del Regne a la segona meitat del s. "(, arriba també a Llíria, i arriba acompanyat de la polifonia sacra, creant-se així, a tal efecte, la primera capella de música, segons veurem tot seguit.

III. Notícies sobre l'orgue de Llíria

Hom creu amb tota certesa que s'han succeït a Llíria tres orgues diferents. Del primer no en tenim cap més referència sinó el fet cert d'haver existit. Així, la primera notícia que n'ha arribat a nosaltres és que l'ajuntament acorda el 29 d'agost de 1958 l'admissió d'un organista i un manxador; l'organista retribuït amb 12 lliures anuals, i el manxador amb 30 sous. Per tant, si hi tenim organista i manxador, és perqué prèviament ja hi havia orgue.

Es de suposar que aquest orgue va estar collocat en el cor alt de l'antiga parròquia de Santa Maria —Viciana en la seua crònica de 1563, hi dirà "amb títol de Nostra Senyora"—. La qual va deixar d'ésser parròquia el 1642 en construïrse la nova. Aquella, d'estil romànic, fou construida amb el nom d'Església de la Sang, perquè un dia s'hi establí la cofraria d'aquest nom.

Dos anys més tard, el 25 de juliol de 1600, el consell acorda d'augmentar el salari de l'organista a 55 lliures anuals, amb l'obligació d'organitzar i dirigir la capella de música alhora que hi complia el càrrec d'organista. Anys després hom ampliarà la capella, car en consell de 17 d'abril de 1608 l'ajuntament acorda comprar al seu compte, tot concedint facultat als jurats per a menar les gestions necessàries i assenyalar el salari corresponent a cada músic. I consta-hi que l'expert Jeroni Olcina, el 7 de novembre de 1611 emeté el seu dictamen sobre l'estat i el valor dels instruments musicals, per encàrrec dels jurats de la vila. Tanmateix, malgrat l'acord de cercar mestre per a la capella, l'organista segueix exercit-hi ambdós càrrecs, puix que el 28 de juny de 1613 se li apuja el salari a 60 lliures anuals.

L'últim organista que actuà a la parròquia antiga fou en Josep Izquierdo. Això ens consta a l'acord del 10 d'agost de 1642, quan hom determina de fer el trasllat del Santissim Sagrament des de l'església antiga a la nova el dia 21 del proper setembre, tot encarregant a l'esmentat en Josep Izquierdo, organista, per tal de preparar la part musical de tan solemne festa, en la qual van prendre part les capelles de música de la Catedral i del Patriarca de València.

En aquest any de 1642, igual com els ornaments i altre moblatge aprofitable, l'orgue fou traslladat també a la nova parròquia, on degué de funcionar fins el 1673. Açò ho confirma el fet de que en la

junta de la cofraria de la Puríssima, celebrada el 31 de desembre de 1667, hi apareixia ço que segueix al descàrrec del Clavari: itt. per la música en dit festa als cantor de Llíria y una corneta y organista que vingueren de València, 13 lliures". Si en vingué doncs, un organista és que existia l'orgue, mancant talment, pel moment, d'organista. I diem que degué de funcionar fins el 1673, perque sabem que en aquest any, el 11 de maig, l'ajuntament acorda de comprar l'orgue. Ara bé, era totalment nou aquest orgue o simplement una ampliació de l'anterior? No ens consta, això, pero sí que sabem que el 1677 estava ja collocat a la paret dreta del presbiteri. Segurament alló fóra una ampliació, segons que se'n despren de les paraules amb què ens ha transmés la notícia el cronista D. Domingo Uriel: "Tan satisfechos quedaron los jurados del factor de órganos, Roque Blasco, que se acordó gratificarle con doscientas libras sobre lo convenido por arreglar el órgano de la iglesia de Liria, en fecha de 3 de octubre de 1677".

Fóra com fóra, aquest era el segon orgue que sonava a Llíria. La quantitat de 200 lliures de gratificació ens fa suposar una despessa de més de 1.000 lliures de compondre'l, cosa que ens fa pensar que degué ser un bon orgue.

El 10 de febrer de 1703 s'admeté per al càrrec d'organista mossén Dionís Navarro, amb l'obligació d'ensenyar, sense altra retribució. Mossén Dionís era ja beneficat de la parròquia i, sense deixar de ser-ho, passa ara a comprar el càrrec d'organista, sense altra remuneració que la que percebia com a beneficiat. En serà organista durant molts anys, quasi fins la seua mort en 1755.

Com que el 1936 van ser destruïts els arxius de la parròquia i del municipi, totes les notícies que tenim són de segona mà. Així doncs, ens trobem amb la situació següent, sense més detalls: "en Consell de 3 de novembre de 1715 hom acorda de fer una altra compostura de l'orgue, la qual efectuarà En Nicolau de Salanova, factor d'orgues de València, al preu de 130 lliures".

Tot s'esdevenia amb la major normalitat, quan el 24 de setembre de 1733 entre les vuit i nou del matí, es formà una tremenda tempesta, tot caent un raig a través de la cúpula de l'església la qual descomposà l'orgue i, baixant per la seua escala, transpassà la paret per damunt de la cadira del penitenciari dels beneficiats i va llençar a perdre part del frontal brodat en or, argent i matissos.

Segueixen contant les cròniques que aquell dia la reserva del Santíssim es trobava enmig del portacreu amb motiu dels preparatius per daurar l'altar major, en el qual lloc hi havia també l'altar i cor; hom hi descobrí el Santíssim i el va traure en processó a la porta de l'església i se li donà la benedicció, tornant a l'altar del Rosari, on romangué l'exposició de S. A. M. mentres durà la tronada, es cantà la lletania major i precs, havent-ho reservat tot després al sagrari. En la mateixa tronada caigué un altre raig a l'ajuntament. Fou tal la sorollada produïda en haver caigut el raig que hom temè durant cert

temps si hi hauria o no perill en la cúpula, havent-se palesat no haver-hi res a plànyer, llevat de la gran destrossa de l'orgue.

Tal com estava projectat, pocs dies més tard, el 15 d'octubre, hom començava a daurar l'altar major, inaugurant-se l'any següent, el 17 d'octubre de 1734. Inmediatament després, encara en el mes d'octubre, es començà a daurar els altars del portacreu i a restaurar l'orgue, encarregant-se d'aquesta darrera comesa l'organer En Joseph Gómez, mitjançant escriptura notarial de concòrdia entre l'esmentat factor i la Vila. Al poc de temps, però, hagué de ser suspesa per la molta despessa que tenia la vila al daurat dels altars i de la trona.

Emmudit l'orgue durant vuit anys, el 1.er de juliol de 1741 hom determinà de continuar la seua restauració, firmant-se l'endemà mateix una nova escriptura notarial entre la vila i En Joseph Gómez, en què es ratificava la de 1734 i s'afegien nous capitols segons els quals el tal Gómez s'obligava a tindre'l a punt per a la festa de la Inmaculada Concepció d'aquell any i a cobrar les 1.150 lliures que marcaven a fí de completar les 1.250 del primer tracte, per plaços de deu anys i 100 lliures per cada plaç o any. I talment com es pactà, es va complir, car el 9 de desembre de 1751, davant notari, Joseph Gómez atorgava carta de pagament a favor de la vila per les 1.150 lliures del tracte de 1741.

Aquest orgue, que en realitat era el tercer que funcionava a Llíria, no arribà a contar més de 195 anys d'existència. El juliol de 1936 seria totalment destruït.

Aquest és el motiu de no poder ressenyer ni el nombre de jocs, ni nombres de registres, ni res de res.

La seua missió, obedientment acomplerta amb la senzilleza d'allò que és grandiós i la grandiositat d'allò que és senzill, estigué a tothora unida a la capella de música, a la qual acompanyà i va servir amb exquissida fidelitat. I per bé que la seua matèria desaparegué, el seu espirit viu i seguirà vivint en tota la música de Llíria, car sota la seua paternitat, al seu reclòs i al seu empar, arropada amb les seues dolces melodies i els seus magestuosos acords, nasqué i s'hi formà aquella primera banda de música —la Música del Bombo que existeix a la processó del Carme el 1822— i d'ell procedeixen també les dues bandes actuales, honra i glòria de Llíria, de València i d'Espanya.

I tanquem aquestes línies tot esperant amb gran impaciència poder escoltar ben prompte les meravelloses sonoritats del nou orgue de la parròquia de l'Assumpció, els tràmits del qual segons que tenim entés, ja s'han iniciat. Déu be prou que s'ho mereix la monumentalitat catedralícia del seu temple ho exigeix. Els fidels ho necessitem. I Llíria, "CIUTAT DE LA MÚSICA", ho reclama.

Miquel Alonso Tomás,
organista de la parròquia de Sant Valero
València

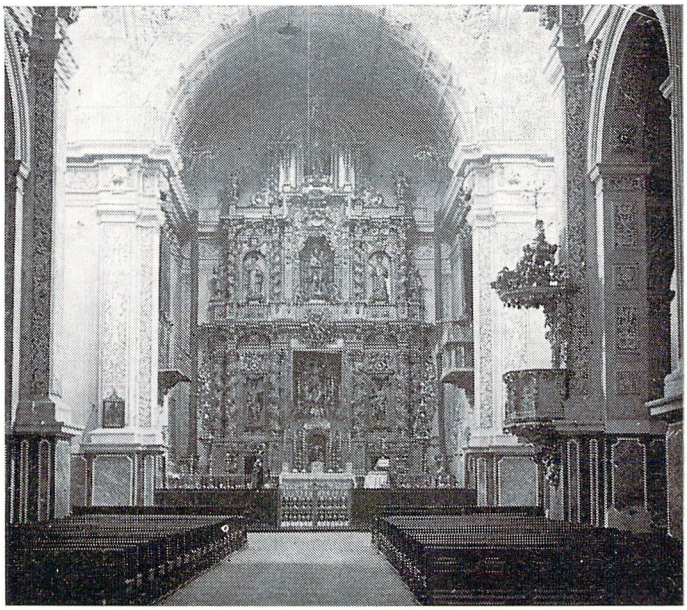

Vista panoràmica de la parròquia de l'Assumpció.
A la dreta, l'orgue

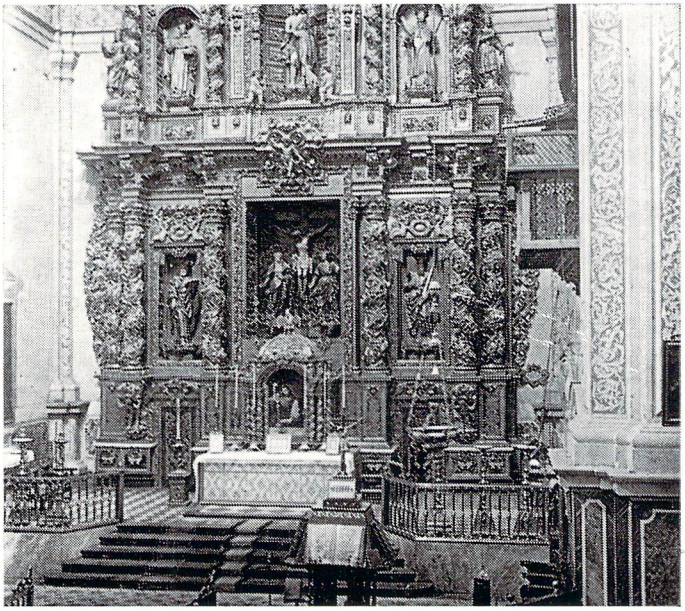

Primer pla de l'altar major de la parròquia de l'Assumpció i a la dreta l'orgue de Joseph Gómez

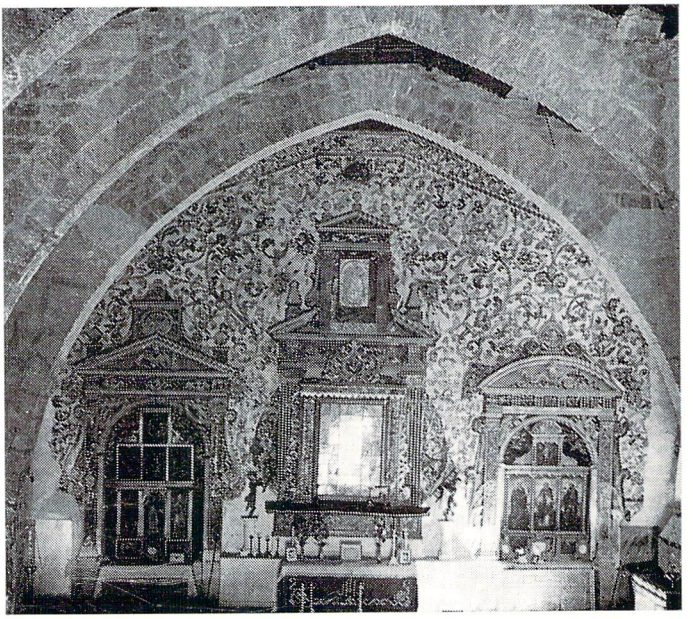

Antiga parròquia de Llíria (s. XIII) on hi hagué el primer orgue

Imprenta Nácher - Milagro, 7 Valencia-3 Depósito legal: V 1.590-1980.